

TA'LIM VA O'QITISH MAZMUNI

Raxmatova Firuza Maxsudjanovna

Uralova Mahliyo G'ayratova

Toshkent davlat texnika universiteti "Energiya mashinasozligi va kasb ta'lim"

kafedrasi o'qituvchilari

Astonov Alisher Farrux o'g'li

Toshkent davlat texnika universiteti 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim va o'qitish mazmuni, ularning mohiyati, prinsiplari haqida ma'lumotlar berilgan

Kalit so'zlar: Ta'lim, ta'lim tizimi, ta'lim mazmuni, prinsiplar, o'qitish, o'qitish pedagogikasi.

Kirish: Ta'lim tizimli bilim olishning eng muhim va ishonchli usulidir. Ta'limga ikki tomonlama aloqa ta'lim olish va ta'lim berish, shaxsni har tomonlama rivojlantirish va boshqa xususiyatlar xosdir. Ta'lim inson intellektiga yo'nalgan bo'lib uni dunyo haqidagi olimlar tizimini shakllantirish imkonini beradi. Shu nuqtai-nazardan qanday bilimlar unga kirishi ta'lim mazmuni uchun ahamiyatlidir. Ta'lim mazmunining asosiy nazariyalari XVII-XIX asr boshlarida shakllandi. Pedagogika fani ta'lim mazmunini shakllantirishning ba'zi manbalarda didaktik materializm nazariyasi yoki ensiklopedizm deviladi. Bu nazariyaning asosiy maqsadi - fanning har xil sohalaridan bilimlarning mumkin qadar ko'proq hajmini uzatishdir. Komenskiy ham shu fikrda edi, u o'zining hayotining ko'p yillarini darslik ustida ishlashga bag'ishladi, bu darslikda u o'quvchilarga zarur bo'lgan hamma bilimlarni joylashtirishni xohlaydi.[1]

Ta'lim mazmuni - bilim, mahorat va ko'nikmalar tizimi bo'lib, ularni egallash insonga hayotda va mehnatda o'zini realizatsiya qilish uchun asos yaratadi. Ta'lim mazmuni mohiyatining tahlili turli yondashuvlar bilan aniqlanadi. Ta'lim

rivojlanishining zamonaviy bosqichi ta'limni insonparvarlashtirish g'oyasini va ta'lim mazmunining mohivatiga shaxsga yo'nalgan yondashuvni ilgari surdi. Bunday yondashuvda e'tibor markazida shaxs bo'ladi. Shaxsga yo'nalgan yondashuv realizatsiya qilinganida shaxsning ta'limiy, ma'naviy, madaniy va hayotiy ehtiyojlari qoniqtiriladi. Shaxsga gumanistik munosabatda bo'lish, shaxs individualligi va uning o'z-o'zini realizatsiya qilish imkoniyatlari birinchi o'ringa chiqadi.

Pedagogik nazariyaga muvofiq ta'lim mazmunini shakllantirishning asosiy prinsiplari.

1. *Ta'lim mazmunining jamiyat, fan, madaniyat va shaxs rivojlanishi talablariga muvofiqligi prinsipi.* Bu prinsip ta'lim mazmuniga zaruriy bilim, malaka va ko'nikmalarni hamda jamiyat, ilmiy bilim, madaniyat va shaxs imkoniyatlarining zamonaviy rivojlanish darajasini kiritishni nazarda tutadi.

2. *O'qitish mazmuniy va protsessual tarajlarining birligi prinsipi.* Bu prinsip o'quv jarayonining o'ziga xos xususiyatlari, uning prinsiplari, bilimlarni uzatish texnologiyalari va uni o'zlashtirish darajalarining bir butunligini aks ettiradi.

3. *Har xil darajalarda ta'lim mazmunining strukturaviy birligi prinsipi.* Uni shakllantirish nazariy tasavvur, o'quv fani, o'quv material, pedagogik faoliyat, o'qiyotganning shaxsi kabi tashkil etuvchilarning o'zaro muvofiqlashtirilganligini nazarda tutadi.

4. *Ta'lim mazmunini gumanitarlashtirish prinsipi.* Bu prinsip shaxs umuminsoniy madaniyatni faol ijodiy va amaliy o'zlashtirishi uchun sharoitlar yaratilishini, uning ma'naviy ehtiyoj va qobiliyatlarni rivojlantirishni nazarda tutadi.

5. *Ta'lim mazmuni asosiy komponentlarining shaxsning bazaviy nadamyatiga mosligi prinsipi.* Bu prinsip gumanitar va tabiiy-ilmiy bilimlarning integratsiyasini, fanlarning qabulchilik uzviylik va bog'lanishlarni o'rnatishni talab qiladi.

O'qitish mazmuni O'qitish – ta'lim olishning asosiy yo'li bo'lib, u o'quv muassasalarida va amaliy faoliyat davomida pedagoglar rahbarligida bilim, mahorat va ko'nikmalarni egallashning maqsadga yo'naltirib tashkil qilingan, reja bo'yicha va

muntazam ravishda amalga oshiriladigan jarayondir. o'qitish mazmuni - pedagogik asoslangan va mantiqiy tizimiylashlirilgan, o'quv dasturlarida bayon qilingan, pedagog-o'qituvchi faoliyatining va o'qiyotganlarning bilim olish va amaliy faoliyatining mazmuni bo'lgan o'quv informatsiyasi va masalalar, topshiriqlar va mashqlar majmuidir. O'qitishning asosiy funksiyasi - ijtimoiy madaniyat mazmunini saqlash, qayta tiklash va rivojlantirish uchun yosh avlodga uzatishdir.

O'qitish mazmuni:

- o'qitish mazmuni ijtimoiy-jamoaviy jarayonlar va jam'iyatning ehtiyojlari bilan belgilanishini;

- bu jarayon bir butun pedagogik jarayon tarkibiga kiruvchi ta'lim, tarbiya va rivojlanish jarayonlari bilan bog'liqligini;

- o'qitish o'qiyotganlarning real o'quv imkoniyatlariga bog'liqligini;

- o'qitish jarayoni u kechayotgan tashqi sharoitlarga bog'liqligini;

- dars berish va bilim olish yagona o'qitish jarayonida o'zaro bog'langanligini;

- o'qitish mazmuni jamiyat ehtiyojlarini, faol rivoji darajasi va mantiqini, real o'quv imkoniyatlarini o'zida aks ettiruvchi masalalarga bog'liqligini;

- o'quv faoliyatini rag'batlantirishi, tashkil va nazorat qilish metodlari va vositalarning o'qitish masalalar va mazmuniga bog'liqligini;

- o'qitishni tashkil qilishning shakllari o'qitish vazifalari, mazmuni va metodlariga bog'liqligini hisobga oladi.

Kasbiy maktabda o'qitish va ta'lim mazmuni kasb-hunar kollejlari va oliy o'quv yurtlari bitiruvchilarining kasbiy bilim mahorat va ko'nikmalarining tizimida o'z ifodasini topadi, u erda kasbiy bilimlar o'qiyotganlar ongida tushunchalar, qonunlar, qonuniyatlar, prinsiplar, nazariyalar tizimining aks etishida o'z ifodasini topadi. ular kasbiy faoliyatning ilmiy-nazariy asoslarini, uni amalga oshirish sharoitlari, omillarini hamda rivojlanish istiqbollari ochib beradi. Bilimlar dunyoqarashlarga va inonishlarga, xodimning atrofidagi borliqqa bo'lgan munosabatiga ta'sir qiladi. Kasbiy o'qitish mazmunining bir qismi sifatida bilimlar talabalarni kasbiy faoliyatni bajarishga

yo'nalishini taminlaydi. Kasbiy mahorat deganda o'quv va ishlab chiqarish sharoitlarida mutaxassislik bo'yicha mehnat faoliyatini anglab tez va aniq bajarish qobiliyati tushuniladi. Mutaxassislik bo'yicha muayyan mehnat faoliyatini maqsadga muvofiq rostdash uchun talabalar intellektual, bilimiy, umumo'quv va amaliy mahoratlarning murakkab tizimini egallashlari zarur. Kasbiy ko'nikmalar deganda ko'p marta qayta takrorlashlar natijasida avtomatlashtirilgan tarzga yetgan kasbiy faoliyatni bajarish bilan bog'liq bo'lgan amallar tushuniladi.

Xulosa

Ta'im mazmuni vaqt talabi, ilmiy bilim rivojining darajasi va mehnat bozori ehtiyojlariga mos ravishda o'zgaradi. O'qitish mazmuni o'qiyotgan qanday bilim, amaliy malaka va ko'nikmalarni, qanday insoniy sifatlar va qadriyatlarni egallash, kerakligi nuqtai-nazaridan kelib chiqib tutiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Daminov O.O: Kasbiy pedagogika -T.; Adabiyotlar uchquni, 2018.-256b
2. To'xliyev B., M.Shamsiyeva., T.Ziyodova.'zbek tili o'qitish metodikasi.Toshkent.Alisher navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2010. -18b
3. Qodirov M., Ne'matov., Abduraimova., Sayfullayeva R., Mengliyev B.,Ona tili:Umumta'lim maktablarining 8-sinfi uchun darslik.-T.:2019. -107- 6